Mardešićeva misao pred izazovima suvremenih rascjepa

Znanstveno-stručna konferencija s međunarodnim sudjelovanjem »Rascjep u svetome – rascjepi u društvu. Život i djelo Željka Mardešića«, Split, 29. i 30. listopada 2026.

Vlaho Kovačević
vkovacevic@ffst.hr

Dvadeseta obljetnica smrti Željka Mardešića (1933.–2006.), istaknutoga hrvatskog sociologa religije i katoličkog intelektualca, bila je povod znanstveno-stručnoj konferenciji s međunarodnim sudjelovanjem »Rascjep u svetome – rascjepi u društvu. Život i djelo Željka Mardešića«, održanoj 29. i 30. listopada 2026. na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Splitu. Uz suorganizaciju Odsjeka za sociologiju, skup je povezao sociološke, teološke i filozofske pristupe njegovoj ostavštini, otvarajući pitanja njezine aktualnosti u okolnostima suvremenih društvenih i crkvenih podjela.

Mardešić, poznat i pod autorskim imenom Jakov Jukić, ostavio je opus u kojem se znanstvena analitičnost susreće s osjetljivošću za čovjekovo iskustvo svetoga i odgovornošću za zajednički svijet. Drugi vatikanski koncil bio je važno nadahnuće njegova razumijevanja odnosa Crkve i modernosti. Dijalog je u tom obzoru uključivao spremnost na slušanje, učenje i samokritiku. Takav je pristup omogućavao kritičko preispitivanje i religijskih i sekularnih svjetonazora kada poprime obilježja ideološke zatvorenosti.

Naslov konferencije otvorio je pitanje odnosa između religijskih obećanja smisla, mira i zajedništva te društvenih praksi kojima religija može učvršćivati razgraničavanja i političke podjele. Rascjep u svetome moguće je u tom smislu razumjeti kao napetost između normativnih zahtjeva religije i njihovih povijesnih, institucionalnih i političkih očitovanja. Takvo čitanje traži pozornost prema konkretnim odnosima koje religija oblikuje: prema drukčijima, ranjivima i onima izvan granica vlastite zajednice.

U svečanom otvaranju sudjelovali su prodekan za znanost i međunarodnu suradnju Nikša Varezić i pročelnica Odsjeka za sociologiju Gorana Bandalović. Uvodno izlaganje fra Bože Vulete bilo je posvećeno društvu i Crkvi između na-

slijeđene prošlosti i potrebne promjene u Mardešićevoj misli. Time je naznačen problem koji je povezivao osam tematskih sesija: kako naslijeđe otvorenosti, dijaloga i koncilske obnove povezati s potrebama suvremenoga društvenog i crkvenog života.

Prvu sesiju, posvećenu teorijskim polazištima i suvremenoj relevantnosti Mardešićeve sociologije religije, moderirao je Siniša Zrinščak. Vlaho Kovačević razmatrao je rascjep između normativnih zahtjeva religije i njihovih konkretnih društvenih očitovanja. Inga Tomić-Koludrović analizirala je odnos religije i modernosti, a Andrija Crnković Crkvu u tranziciji i ekonomiju smisla. Ovi su prilozi otvorili prostor za razlikovanje religijskoga iskustva, društvene uloge religije i njezine političke uporabe, uz povezivanje Mardešićeva opusa sa suvremenim teorijskim pitanjima.

Religija, ideologije i politički rascjepi bili su tema sesije koju je moderirala Jadranka s. Rebeka Anić. Slavica Jakelić razmatrala je humanizam, partikularne privrženosti i imperativ »aggiornamenta«, Ivan Šarčević nove ideologije prastarog maniheizma, Marko Vučetić pretkoncilsko i koncilsko kršćanstvo kroz hermeneutiku skidanja maski, a Zoran Matevski religijske aspekte sukoba u Europi. Njihova je tematska povezanost omogućila propitivanje odnosa pripadnosti i isključivosti: kako očuvati odgovornost prema vlastitoj zajednici, a istodobno priznati dostojanstvo i prava drugih.

Sesiju o religiji, modernosti i humanističkoj kritici društva moderirala je Slavica Jakelić. Siniša Zrinščak razmatrao je odnos ideologija, pomirenja i kršćanstva, a Tonči Matulić oprečne nostalgije u kršćanstvu i njegovu ulogu u nastanku i razvoju suvremenoga svijeta. Jadranka s. Rebeka Anić pristupila je Mardešićevoj tezi o samosekularizaciji Crkve iz perspektive teološke rodne antropologije, dok je Bruna Velčić analizirala molitvu muškaraca na trgovima iz biblijsko-teološke perspektive. Time su teorijska pitanja povezana s aktualnim oblicima javne religioznosti i načinima na koje se vjera predstavlja u društvenom prostoru.

Mirotvorstvo, dijalog i odgovornost religija zauzeli su istaknuto mjesto u sesiji koju je moderirala Ivana Brstilo Lovrić. Mate Uzinić govorio je o Mardešićevu idealu mirotvorne i evanđeoske Crkve, Tomislav Kovač o odgovornosti religija za mir i pomirenje te doprinosu međureligijskom dijalogu, a Nebojša Zelič i Zoran Grozdanov o građanskom prijateljstvu u pluralnim društvima. Ante Bekavac razmatrao je aktualnost Mardešićeva mirotvorstva, dok je Stanko Perica, sudjelujući na daljinu, tematizirao siromaštvo kao mjesto autentičnosti religije. Ti su doprinosi omogućili povezivanje pitanja mira s društvenom pravednošću, solidarnošću i svakodnevnim odnosom prema drugomu.

Drugi dan konferencije obuhvatio je i sesiju o koncilskom kršćanstvu između obnove i otpora, koju je moderirao Tomislav Kovač. Marko Medved govorio je o koncilskom kršćaninu pred nostalgijama u Crkvi, Matea Dadić i Gordan Črpić o Mardešićevoj koncilskoj obnovi kao alternativi integrizmu i

fundamentalizmu, Branko Murić o aktualnosti njegovih sociološko-religijskih uvida za ekleziologiju šezdeset godina nakon Koncila, a Ivica Huljev o dualističkom mentalitetu i tihom otpadu od Koncila. U povezanosti tih tema otvara se pitanje koliko su koncilska načela postala dijelom svakodnevnih odnosa i institucionalnog djelovanja Crkve.

Religijskim identitetima, društvenim granicama i javnoj religioznosti bila je posvećena sesija koju je moderirao Ivan Šarčević. Loredana Fabijanić razmatrala je nesklad između religijskoga i nacionalnoga u hodočašćima mladih, Nikolina Hazdovac Bajić religijski život filipinskih migranata u Hrvatskoj, Dalibor Milas Marijine ratnike, rodni poredak i simboličko oblikovanje javnog prostora, a Ivan Tučić kršćansku zauzetost za dijalog i mir u Mardešićevoj misli. Uključivanje iskustava migranata, mladih i novih religijskih inicijativa pokazalo je mogućnosti povezivanja njegove ostavštine s promjenama hrvatskoga društva.

Sesiju o sinodalnosti, pastoralu i novim prostorima crkvenoga života moderirao je Vlaho Kovačević. Vlatka Linarić razmatrala je institucionalne promjene i izazove sinodalnosti u svjetlu Mardešićeve sociologije religije, Kristina Vujica i Marina Bucić male župne zajednice na sinodalnom putu, Paula Zujić ženske katoličke prostore religioznosti u suvremenom hrvatskom kontekstu, a Ivan Jurin aktualnost Mardešićeve misli u pastoralu Crkve u Hrvatskoj. Te su teme povezale pitanje institucionalne obnove s mogućnostima sudjelovanja, uzajamnog slušanja i priznavanja različitih iskustava vjere.

Posljednju sesiju, posvećenu smrti, sjećanju, svjedočanstvu i mirotvorstvu, moderirao je Marko Medved. Jelena Hrgović Tomaš predstavila je Mardešića kao čovjeka mira u nemirnim vremenima, Stipe Tadić razmatrao je njegov put od djetinjeg kršćanstva preko osobnih pobuna do iskustveno življene vjere, a Stipo Kljajić evanđeoske vrednote u temeljima njegova mirotvorstva. Ivana Brstilo Lovrić i Josip Čunčić analizirali su fenomen smrti kao sociološko zrcalo društvenih promjena. Osobno svjedočanstvo i iskustva konačnosti tako su dobili mjesto uz teorijske i institucionalne teme konferencije.

Završni zajednički panel vodila je Inga Tomić-Koludrović, uz sudjelovanje moderatora svih osam sesija. Završni osvrt dala je Slavica Jakelić, a Vlaho Kovačević zahvalio je sudionicima, organizatorima i suradnicima te zatvorio konferenciju. Uoči skupa, 28. listopada, predstavljena je njegova knjiga »Kršćanstvo i duh postmoderne. Ponovno otkriće ethosa«, koja pitanjima odgovornosti i vjerodostojnosti vjere uspostavlja dodirne točke s Mardešićevom intelektualnom baštinom.

Promatrani zajedno, konferencijski doprinosi omogućuju izdvajanje triju povezanih problemskih područja. Prvo se odnosi na napetost između koncilske otvorenosti i otpora promjenama, drugo na odnos religijske pripadnosti i univerzalne solidarnosti, a treće na mirotvorstvo kao mjerilo vjerodostojnosti vjere. Takvo povezivanje tema pokazuje zašto su Mardešićevi uvidi poticajni i za teorijsko istraživanje i za preispitivanje društvenih praksi. Religijsku je pri-

sutnost potrebno razmatrati i prema odnosima koje stvara, osobito ondje gdje se susreće s razlikama, sukobima i ljudskom ranjivošću.

Vrijednost splitskoga skupa bila je u otvaranju prostora za daljnje čitanje i kritičku recepciju Mardešićeva djela. Različiti disciplinarni pristupi omogućili su da njegova pitanja ponovno postanu predmetom razgovora: kako kritički misliti iz vjere, kako pripadati zajednici i ostati otvoren drugomu te kako javnu religioznost povezati s djelima mira i solidarnosti? Dvadeset godina nakon njegove smrti ta pitanja zadržavaju znanstvenu i osobnu zahtjevnost. Ona pozivaju na trajno preispitivanje načina na koje vjerujemo, razumijemo društvo i preuzimamo odgovornost za zajednički život.

Izlaganja i rasprave s konferencije bit će objedinjeni u znanstvenom zborniku posvećenom životu i djelu Željka Mardešića, čije je objavljivanje planirano u skorom razdoblju. Zbornik će predstavljati trajan znanstveni doprinos daljnjem proučavanju Mardešićeve misli i njezine važnosti za razumijevanje suvremenih društvenih i religijskih procesa.